

КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»
Відділ інформації, реклами, удосконалення методики і
практики бібліотечної роботи

***Микола Міхновський –
перший ідеолог
самостійної України***

150 років від дня народження

***рекомендаційний
біобібліографічний посібник***

Збараж – 2023

УДК 01(477.84)(092)М 59

Укладач: Н. Сенчишин, *провідний бібліограф відділу інформації, реклами, удосконалення методики і практики бібліотечної роботи КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»*

Комп'ютерний набір: Н. Сенчишин

Відповідальна за випуск: О. Бойко, *директор КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради».*

М 59 Микола Міхновський – перший ідеолог самостійної України [Текст]: реком. біобібліогр. посіб. / КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради», від. інформ., реклами, удосконалення методики і практики бібл. роботи; уклад. Н. Сенчишин. – Збараж, 2023. – 16 с.: фотогр.

Микола Міхновський – надзвичайно багатогранна особистість. Протягом відносно короткого життя (51 рік) він встиг заявити про себе і як юрист, і як громадський діяч, і як політик, і як ідеолог самостійництва, і як публіцист, і як військовик та організатор українських збройних сил. За життя його часто зневажали, боялися, вважали небезпечним. Він пізнав ненависть опонентів і зраду колишніх друзів. По трагічній кончині його ім'я надовго втаємничили від поколінь українців, яким він присвятив усе життя. На думку істориків, постать ідеолога державної самостійності України Миколи Міхновського є однією з найтрагічніших у нашій минувшині. Він прийшов у цей світ щоб залишитися на його небосхилі яскравим знаком оклику для майбутньої незалежної України...

Адресується учителям, студентам, культурно-освітнім працівникам, а також усім, хто не байдужий до історії України.

Електронну версію посібника розміщено на веб-сайті КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»: <http://www.zbarazh-library.com.ua/writen-people.html>,

УДК 01(477.84)(092)

© КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради», 2023

Микола Міхновський народився 31 березня 1873 р. у с. Турівка на Полтавщині у родині сільського священника, який був нащадком старовинного козацького роду. Батько знав українських пісень та дум, чого навчив і сина, свято беріг національні традиції і сміливо правив богослужіння українською.

З початку свого свідомого життя Микола Іванович мріяв стати юристом. Завдячуючи безперечним інтелектуальним здібностям юнака і заможності його родини, ця мрія здійснилася. Спочатку юний Міхновський навчається у Полтавській гімназії, а потім стає студентом юридичного факультету університету ім. святого Володимира у Києві. Студент-полтавчанин вчиться старанно і наполегливо, штудіюючи твори Куліша, Костомарова, інших українських та закордонних літераторів, істориків та етнографів. Але ніхто не зміг вплинути на Миколу так сильно, як Тарас Шевченко із його геніальним «Кобзарем». І саме цей видатний твір у значній мірі визначив шлях Міхновського як політика. Незадоволений становищем України в складі Російської імперії, Микола Іванович почав шукати відповідь на досить важливе запитання: яким шляхом має йти український народ для того, щоб врешті-решт посісти гідне місце серед інших народів світу. Відповідь не забарилася: запорукою кращої долі українців, на його думку, має стати створення самостійної української держави.

Уже будучи першокурсником Київського імператорського університету Святого Володимира, Міхновський долучився до українського національного руху і став членом «Молодої громади». Але культурницька, аполітична діяльність не задовольняла його. Радикально налаштований юнак шукає однодумців і 1892 року стає членом таємної студентської організації «Братство тарасівців». Міхновський, можливо, був одним із авторів єдиного програмового документу, що зберігся від «Братства тарасівців» – «Profession de foi молодих українців».

1893 року частину тарасівців було кинуте за ґрати або вислано в села. Миколі Міхновському пощастило уникнути арешту. Він закінчив навчання в 1895 році й почав працювати в одній із адвокатських контор Києва, водночас не полишав громадської діяльності. 1897 року він їздив до Львова, де встановив тісні взаємини з галицькими діячами і закупив значну кількість заборонених видань, у тому числі твори Михайла Драгоманова та Івана Франка. Поліція вважала його «крайнім за переконаннями українофілом з грубими і вкрай несимпатичними методами і формами і напрямом безумовно антиурядовим».

1899-го переїхав до Харкова. Тут займався адвокатською практикою і швидко зійшовся з місцевою українською громадою. 1900-го він разом зі студентами влаштував у Харкові концерт, присвячений 100-річчю «Енеїди» Івана Котляревського, виступав перед учасниками Шевченківських свят у Полтаві та Харкові, закликав до збройної боротьби за права українського народу. У 1906 році на так званому «Лубенському процесі» двох українських діячів – братів Шеметів – засудили до страти, але завдяки майстерності адвоката Міхновського вони були виправдані та звільнені.

Написав програму **«Самостійна Україна»** – мабуть, першу сформовану політичну вимогу щодо утворення самостійної держави, для Революційної української партії (РУП). 1902-го, після розриву з РУП, Міхновський заснував Українську народну партію (УНП), для якої написав маніфест **«10 заповідей УНП»**.

«1. Одна, єдина, неподільна, від Карпат аж до Кавказу самостійна, вільна, демократична Україна – республіка робочих людей.

2. Усі люди – твої браття, але москалі, ляхи, угри, румуни та жиди – се вороги нашого народу, поки вони панують над нами й визискують нас.

3. Україна для українців! Отже, вигонь звідусіль з України чужинців-гнобителів.

4. Усюди й завжди уживай української мови. Хай ні дружина твоя, ні діти твої не поганять твоєї господи мовою чужинців-гнобителів.

5. Шануй діячів рідного краю, ненавидь ворогів його, зневажай перевертнів-відступників – і добре буде цілому твоєму народові й тобі.

6. Не вбивай України своєю байдужістю до всенародних інтересів.

7. Не зробися ренегатом-відступником.

8. Не обкрадай власного народу, працюючи на ворогів України.

9. Допомагай своєму землякові поперед усіх, держись купи.

10. Не бери собі дружини з чужинців, бо твої діти будуть тобі ворогами, не приятелюй з ворогами нашого народу, бо ти додаєш їм сили й відваги, не накладай укупі з гнобителями нашими, бо зрадником будеш».

Щосили він намагався донести свої ідеї до людей: заснував україномовний журнал, друкував свої дописи у пресі, видавав книжечки, в судах захищав українських активістів.

Одним із перших почав відстоювати ідею формування власних збройних сил. На початку Української революції 1917-1921 років заснував Український військовий клуб імені Павла Полуботка, став одним з організаторів 1-го Українського полку ім. Хмельницького. Створення полку поклало початок українізації військових частин у російській армії. Був ініціатором повстання полуботківців (липень 1917), що мало на меті проголошення самостійності Української держави, однак передчасне викриття його планів спричинилося до висилки М. Міхновського на румунський фронт.

На Румунському фронті Микола Міхновський пробув аж до Жовтневого перевороту. До України він повернувся пізньої осені 1917 року, оселився на Полтавщині, де Лубенське земство невдовзі обрало його мировим суддею. Саме в цей час на Полтавщині набирала сили нова політична партія – Українська демократично-хліборобська партія (УДХП), єдина несоціалістична партія в Україні. Її засновниками були давні друзі Міхновського – брати Володимир та Сергій Шемети та відомий історик і політичний діяч В'ячеслав Липинський. Партія обстоювала державну самостійність України, республіканський державний устрій на чолі з президентом та представницькою владою; виступала за ліквідацію поміщицьких латифундій, але, на відміну від українських

есерів, вважала за необхідне збереження приватної власності на землю, орієнтуючись на міцне фермерське господарство.

Після встановлення гетьманату Павлові Скоропадському пропонували кандидатуру Миколи Міхновського на посаду голови уряду. Гетьман запропонував тому лише пост «бунчужного товариша» (особистого радника), від якого Міхновський відмовився.

Після встановлення більшовицької влади він деякий час жив на Кубані, а 1924-го повернувся до Києва, де його одразу ж заарештували органи ГПУ. Його розчаруванню не було меж. «Ворожі до українства численні елементи й свої ж таки обивателі-малороси, скептично байдужі до національних прагнень українського народу, створювали те глинясто-болотисте тло, на якому не знаходили ґрунту вияви міцної національної енергії», – так описав київські місяці життя Миколи Міхновського його колега по педагогічному технікуму Микола Марченко.

3 травня 1924 р. Миколу Міхновського знайшли повішеним у садку садиби Шеметів на Жилинській. «Він постав перед неминучими більшовицькими репресіями, був схоплений чекістами, після тортур написав на паперовому клаптику: «Ніж вони мене, краще я сам себе» – і повісився. Важко повірити, що такий енергійний борець покінчив добровільно життя самогубством, вважаючи справу самостійної України програною», – зазначає професор

Василь Яременко. Поховали Миколу Міхновського в Києві на Байковому кладовищі (ділянка № 42).

Не відомо достеменно, чи став Микола Міхновський жертвою імперської машини, чи добровільно вирішив накласти на себе руки, бо вже не бачив світла в кінці тунелю. Утім, знаємо напевно: він упав жертвою свого часу, який випередив на цілу епоху, заручником своєї мети, якій судилося здійснитися лише через кілька десятків років.

Основні тези, з якими далекого 1900 року виступив молодий і ще маловідомий харківський адвокат:

«Державна самостійність є головна умова існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом у сфері міжнаціональних відносин».

«Яким правом російське царське правительство поводить ся з нами на нашій власній території, наче з своїми рабами? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено виключно росіян (москалів) або змоскалізованих ренегатів? На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народові? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителів?».

«Законами російської імперії зневажається право совісти, погорджується право свободи особистої, гнобиться навіть недоторканість тіла».

«Ми виписали на своєму прапорі: «Одна, єдина, неподільна, вільна, самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі».

«Коли б навіть було доведено, що ми тільки різноманітність російської нації, то й тоді нелюдські відносини росіян до нас освячують нашу до їх ненависть і наше моральне право убити насильника, обороняючись від насилля... Нехай вчені розшукають, хто був кому родичем, – ображене чуття нації і кривда цілого народу гидують визнати моральні зв'язки з російською нацією!».

«На очах історії сильна, освічена і культурна інтелігенція України прийняла в XVI і XVII віках польську національність... Тоді сильним і могутнім замахом український народ породив нову інтелігенцію. Ця друга прийняла російську національність протягом XVIII і XIX віків... Але український народ здобув у собі досить сили, здобув навіть посеред найгірших обставин

політичних, економічних та національних витворити собі нову третю інтелігенцію».

«Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий. Але ми розуміємо й те, що це вже остання боротьба, що потім уже ніколи не настане слухний час до нової боротьби».

«Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що нам належить по праву, але віднято в нас теж силою».

«Усіх, хто на цій Україні не за нас, той проти нас. Україна для українців, і доки хоч один ворог чужинець лишиться на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя».

Меморіальні дошки

Меморіальна дошка Миколі Міхновському у Харкові (вул. Університетська)

27 травня представники партії «Свобода» разом з громадою Полтави вшанували ідеолога українського націоналізму Миколу Міхновського,

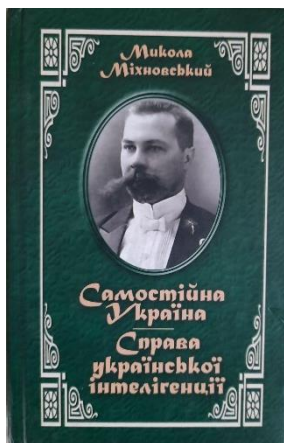
встановивши на будинку родини Русових пам'ятну дошку з його іменем.

Меморіальна дошка Миколі Міхновському в Прилуках встановлена на фасаді будинку гімназії № 1, яку він закінчив у 1891 році.

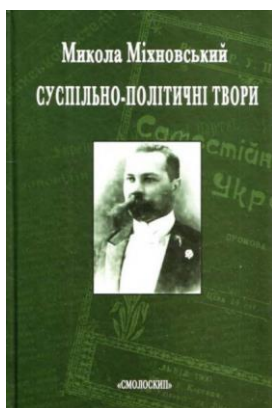

Відкриття меморіальної дошки Миколі Міхновському у Львові.

Міхновський, М. Самостійна Україна. Справа української інтелігенції [Текст] / М. Міхновський. – Київ: МАУП, 2007. – 332 с.

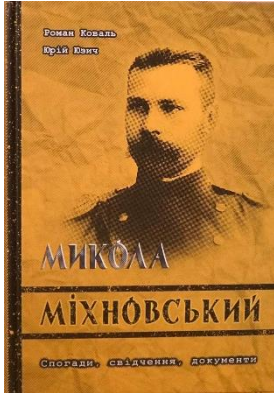
Зібрані у книзі ідеологічні праці Миколи Міхновського (1873-1924) обґрунтовують уперше в історії української політичної думки ідеологію української державної самостійності і закладають теоретичні основи українського націоналізму. Якщо «Самостійна Україна» (1900) кілька разів передруковувалася, то «Справа української інтелігенції» (1906), що була надрукована у Львові (із конспіративних міркувань місцем друку названо Чернівці) без зазначення імені автора і дати, сучасному читачеві практично невідома. Рекомендується як настільна книга сучасній політично активній молоді.

Міхновський, М. Суспільно-політичні твори [Текст] / М. Міхновський. – Київ: Смолоскип, 2015. – 464 с.

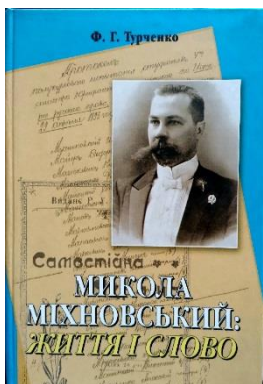
Пропонуємо увазі читачів суспільно-політичні твори Миколи Міхновського (1873–1924) – відомого українського політичного та громадського діяча, правника, публіциста, основоположника, ідеолога і лідера самостійницької течії українського руху кінця XIX – початку XX ст. Книжка містить славнозвісну брошуру «Самостійна Україна», авторські листи, відозви, програми, численні публікації з часописів «Самостійна Україна», «Запоріжжє», «Слобожанщина», «Сніп» та ін., а також ґрунтовні статті різних авторів про життєвий і творчий шлях батька українського самостійництва.

Видання буде корисним не тільки професійним історикам та політологам, а й усім тим, хто цікавиться історією та політичною ідеологією України.

Коваль, Р. Микола Міхновський. Спогади. Свідчення. Документи [Текст] / Р. Коваль, Ю. Юзич. – Київ: Видавництво Марка Мельника, 2021. – 994 с.

Це книга про ідеолога державної самостійності України, творця українського війська та української преси, автора першої у ХХ ст. Конституції України, адвоката Миколу Міхновського. Олена Теліга ставила Миколу Міхновського в один ряд з Тарасом Шевченком, Оленою Пчілкою, Іваном Франком і Лесею Українкою. Олена Теліга вважала, що Міхновський мав цивільну відвагу. І в його конфлікті з письменником Володимиром Короленком, якому Міхновський не подав руки як зрадникові нашого народу, була повністю на боці Миколи Міхновського. Міхновський, Олена Пчілка, Леся Українка – великі взірці цивільної відваги, – стверджувала Олена Теліга. – Сучасники не зносили їх власне за те, за що ми тепер влаштовуємо їм ювілеї. У книзі Микола Міхновський опубліковано 26 текстів, які належать його перу. З них 12 оприлюднюються вперше. А ще ми встановили авторство Міхновського 5 текстів, які раніше не пов'язувалися з ним. Публікуємо також і два інтерв'ю Міхновського – за 1912-й і 1918 роки. Тобто творча спадщина Міхновського, яка досі вимірювалась приблизно у 45 текстів, збільшена на 17 текстів (на третину). Опубліковано також 56 спогадів про Миколу Міхновського, з них 9 уперше, а ще 8 спогадів уперше публікуються в Самостійній Україні. Та й абсолютна більшість інших споминів маловідомі навіть історикам. А ще оприлюднюємо 113 газетних згадок про Міхновського. Фактично всі вони вперше вводяться у науковий обіг.

Турченко, Ф. Микола Міхновський: життя і слово [Текст] / Ф. Турченко. – Київ: Генеза, 2006. – 320 с.

У монографії вперше в українській історіографії досліджено життєвий шлях, світогляд та громадсько-політичну діяльність одного з найвидатніших діячів українського самостійницького руху Миколи Івановича Міхновського (1873–1924). На основі широкої джерельної бази, зібраної буквально по крихтах в різних архівосховищах України, відтворено біографію М.І. Міхновського, розвінчано багато історіографічних міфів навколо цієї непересічної особистості.

Турченко, Ф. Микола Міхновський: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна [Текст] / Ф. Турченко. – Київ: Парламентське видавництво, 2020. – 994 с. – (Політичні портрети).

У виданні розкривається політична біографія відомого діяча українського національно-визвольного руху Миколи Міхновського (1873–1924). На підставі широкого масиву історичних джерел, зокрема, архівних документів, споминів сучасників подій та історичних досліджень науковців, описуються дитячі і юнацькі роки Міхновського, процес його становлення як політика й ідеолога українського самостійницького руху. Особлива увага приділяється діяльності Міхновського в роки Української революції 1917–1921 рр., зокрема, його роль у формуванні Української Центральної Ради і створенні української армії. Розкриваються еволюція його політичних поглядів, обставини трагічної смерті. Сподіваємося, що книга знайде свого читача серед істориків, політологів, політичних діячів, широкого громадського загалу.

Використані та рекомендовані джерела

1873 – народився Міхновський Микола, ідеолог самостійництва [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/31/1873-narodyvsya-ideolog-samostiynctva-mykola-mihnovskyy>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Адвокат Микола Міхновський – «Батько» теорії державної незалежності України [Електронний ресурс] // Сайт Майдан. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2016. – Режим доступу: <https://maidan.org.ua/de/2016/03/advokat-mykola-mihnovskyy-batko-teoriji-derzhavnoji-nezalezhnosti-ukrajiny/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Біографія Миколи Міхновського [Електронний ресурс] // History. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://uahistory.co/article1/suwgq.htmlv>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Бомбела, В. Діяльність Миколи Міхновського [Електронний ресурс] / В. Бомбела // Факти. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 1991. – Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/19910824-mykola-mihnovskyy/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Вадзюк, С. Микола Міхновський та його «Самостійна Україна» [Електронний ресурс] / С. Вадзюк // Газета «Медична академія». – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2020. – Режим доступу: <https://medychna-akademia.tdmu.edu.ua/микола-міхновський-та-його-самостій/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Вулиці некомуністичного Кіровограда. Вулиця Миколи Міхновського [Електронний ресурс]: [біогр.] // Перша електронна газета. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2016. – Режим доступу: <https://persha.kr.ua/news/life/71665-vulitsi-nekomunistichnogo-kirovograda-vulitsya-mikoli-mihnovskogo/>,

Гай-Нижник, П. Міхновський Микола Іванович [Електронний ресурс] / П. Гай-Нижник // Енциклопедія сучасної України. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-67984>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Григор'єва, О. Микола Міхновський. Життя проти течії [Електронний ресурс] / О. Григор'єва // ZN,UA. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2013. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/HISTORY/mikola-mihnovskiy-zhittya-proti-techiyi-.html>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

День в історії – народився ідеолог самостійництва Микола Міхновський [Електронний ресурс] // galinfo. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2022. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/news/den_v_istorii_narodyvsya_ideolog_sa_mostiyntstva_mykola_mihnovskyi_383379.html, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Дзюба, Д. Микола Міхновський – ідеолог Самостійної України [Електронний ресурс] / Д. Дзюба // Порохівниця . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2017. – Режим доступу: <https://porokhivnytsya.com.ua/2017/05/03/mykola-mihnovskyi/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Микола Міхновський: штрихи до політичної біографії [Електронний ресурс]: історичні статті // History . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://uahistory.co/article/142.html>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

До 140-річчя Миколи Міхновського на Київщині встановили пам'ятник [Електронний ресурс] // Рідна країна: світоглядний портал. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2013. – Режим доступу: <https://ridna.ua/2013/04/do-140-richchya-mykoly-mihnovskoho-na-kyjivschyni-vstanovyly-pamyatnyk/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Жежера, В. Микола Міхновський – принципівість і категоричність [Електронний ресурс] / В. Жежера, О. Сидій // Молодіжний націоналістичний конгрес. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2020. – Режим доступу: <http://mnk.org.ua/novini/mikola-mikhnovskii-printsipovist-i-kategorichnist-1/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Захарчук, О. Патріотичний подвиг Миколи Міхновського [Електронний ресурс] / О. Захарчук // Львівське крайове Ставропігівне братство святого апостола Андрія Первозванного . –

Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2014. – Режим доступу: https://stavropigia.lviv.ua/index.php?id=15&tx_ttnews%5Btt_news%5D=443&cHash=288ff919e6955430908ce825c172fad2, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Канцелярист, М. Федір Турченко: «Міхновський прожив життя пророка і мученика: й воно гідне письменницького пера» [Електронний ресурс] / Б. Сурмик // Запорізький національний університет . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2016. – Режим доступу: https://www.znu.edu.ua/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=20404&lang=ukr&news_code=fedor-turchenko---mikhnovskij-prozhil-zhizn-proroka-i-muchenika-i-ona-dostojna-pisatelskogo-pera-, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Ковальчук, А. Предвісник української державності [Електронний ресурс] / А. Ковальчук // Ринок Бориспіль: інформ. щотижневик . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2013. – Режим доступу: <https://borinfo.com.ua/boryspil-products-news-2013-04-369-2/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Кралуок, П. Ідеолог Микола Міхновський. До 120-річчя брошури «Самостійна Україна» [Електронний ресурс] / П. Кралуок // Радіо Свобода. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2020. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30651733.html>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Мараєв, В. Микола Міхновський – апостол української державності [Електронний ресурс] / В. Мараєв // Український інтерес. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2022. – Режим доступу: <https://uain.press/blogs/mikola-mihnovskij-apostol-ukrayinskoyi-derzhavnosti-773380>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2022.

Микола Іванович Міхновський [Електронний ресурс] // На урок: освітній проєкт. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://uahistory.co/article1/suwgq.htmlv>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Микола Міхновський [Електронний ресурс] // Bookster . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://bookster.com.ua/mykola-mikhnovskiy/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Микола Міхновський [Електронний ресурс] // Київ online. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2020. – Режим доступу:

<https://kyiv-online.com/mikola-mixnovskij.html>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Міхновський Микола Іванович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2023. – Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Міхновський Микола Іванович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Міхновський_Микола_Іванович), вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Основоположник українського націоналізму [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2018. – Режим доступу: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/osnovopolozhnik-ukrayinskogo-nacionalizmu/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Перший ідеолог самостійної України: 7 правил життя Миколи Міхновського [Електронний ресурс] // Локальна історія. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2022. – Режим доступу: <https://localhistory.org.ua/texts/chitanka/potreba-borotbi-viplivaie-z-faktu-nashogo-natsionalnogo-isnuvannia-7-pravil-zhittia-mikoli-mikhnovskogo/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Провісник самостійності – Міхновський [Електронний ресурс]: історичні статті // Бандерівець . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <http://banderivets.org.ua/provisnyk-samostijnosti-mihnovskij.html>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Сурмик, Б. Микола Міхновський – найвідоміший український самостійник [Електронний ресурс] / Б. Сурмик // Під Прицілом . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2012. – Режим доступу: <https://p-p.com.ua/news/23284/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Черкаська, Г. Микола Міхновський [Електронний ресурс] / Г. Черкаська // UA History . – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: https://uahistory.com/topics/famous_people-10685, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.

Щур, С. Україна терористична: «Оборона України» та Микола Міхновський [Електронний ресурс] / С. Щур // Історична правда. – Електрон. текст. та граф. дані. – [Україна], 2013. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/16/130770/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова укр. – Опис зроблено 08.02.2023.